

ДОСЛІДНИЦЬКА СЛУЖБА ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Парламентське дослідження щодо законодавчого забезпечення європейської політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків та транснаціональною наркозлочинністю

**Парламентське дослідження
щодо законодавчого забезпечення європейської політики у сфері боротьби
з незаконним обігом наркотиків та транснаціональною організованою
наркозлочинністю***

***Анотація.** У парламентському дослідженні проаналізовано пріоритети європейської політики у сфері запобігання незаконному обігу наркотиків, окреслено законодавчі ініціативи, спрямовані на декриміналізацію канабісу в деяких державах Європейського Союзу. Розкрито зміст європейських законодавчих актів, якими запроваджено реформування організаційно-правових засад протидії незаконному обігу наркотиків, системної боротьби з транснаціональною організованою наркозлочинністю. Проведено аналіз Дорожньої карти ЄС щодо боротьби із торгівлею наркотиками та організованою злочинністю, охарактеризовано Стратегію ЄС щодо наркотиків та План дій із протидії торгівлі наркотиками, узагальнено інформативні звіти Агентства ЄС з питань наркотиків за 2025 та 2026 роки стосовно загроз, ризиків, тенденцій та феномену наркотиків. Визначено здобутки Європолу у сфері боротьби з транснаціональною організованою наркозлочинністю, деталізовано напрями розбудови міжнародної співпраці між Європейським поліцейським офісом та органами правопорядку держав Латинської Америки й Західної Африки. Структуровано напрями протидії транснаціональній організованій наркозлочинності в контексті посилення спроможностей європейської правоохоронної діяльності. На підставі проаналізованих звітних матеріалів Європолу окреслено здобутки європейської правоохоронної діяльності у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків, результати комплексної співпраці у сфері протидії транснаціональній організованій наркозлочинності, визначено подальші шляхи удосконалення національного законодавства у цій площині.*

***Ключові слова:** європейська безпекова політика, транснаціональна наркозлочинність, незаконний обіг наркотиків, правоохоронна діяльність, міжнародний наркобізнес, профілактика наркозлочинності, наркаторгівля.*

Зміст

Вступ.....	4
Основна частина.....	9
1. Спільна політика Європейського Союзу у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків.....	9
2. Тенденції поширення незаконного обігу наркотиків на теренах ЄС.....	15
3. Шляхи протидії транснаціональній організованій наркозлочинності в контексті посилення спроможностей європейської правоохоронної діяльності.....	22
Висновки.....	29

Вступ

Актуальність дослідження. Транснаціональна організована злочинність традиційно вважається глобальним негативним явищем у світових масштабах. Одним із найнебезпечніших видів транснаціональної організованої злочинності є незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, що має загрозливу тенденцію до масштабного зростання у глобальних вимірах. Міжнародний наркобізнес щорічно генерує сотні мільярдів доларів, підриваючи національну безпеку держав, економічний потенціал та фізичне здоров'я населення по всьому світу. Ключові загрози поширення міжнародного наркобізнесу включають такі негативні фактори, як: сприяння фінансуванню тероризму за рахунок надприбутків від світового продажу наркотиків; зростання рівня кіберзлочинності на тлі переміщення продажу наркотиків у віртуальний простір, зокрема в Даркнет та соціальні мережі; системне руйнування демографічної ситуації завдяки масштабному поширенню обігу наркотиків, що знищує працездатне населення і молодь; поширення та використання корупційних схем, пов'язаних із прагненням транснаціональних організованих злочинних угруповань та наркосиндикатів мати вплив на концепти державної політики шляхом застосування механізмів підкупу та шантажу службовців і правоохоронців, які системно чинять опір поширенню наркозлочинності.

Незаконний обіг наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів не лише завдає значної шкоди здоров'ю населення та генофонду загалом, а й виступає актуальною загрозою економіці та національній безпеці, сприяючи погіршенню стану криміногенної ситуації. Тіньова торгівля незаконними наркотиками залишається важливим напрямом транснаціональної організованої злочинності, є однією із потужних загроз безпеці Європи, що підтверджується ескалацією насильства, яке використовують організовані злочинні мережі у прагненні отримати високі надприбутки.

Транснаціональна організована злочинність залишається суттєвою загрозою для громадян, державних інституцій та економіки. У Європейському Союзі (далі – ЄС), як і в багатьох державах світу, незаконний обіг наркотиків впливає на національну стабільність, а ринок незаконних наркотиків залишається одним із основних джерел доходу для транснаціональних організованих мереж, а його річний обіг оцінюється щонайменше у 30 млрд євро¹. На цьому фоні демократичні держави постійно стикаються із проблемами у сфері гарантування внутрішньої безпеки, забезпечення охорони здоров'я, що безпосередньо пов'язано із зростаючими загрозами та наслідками масштабної торгівлі нелегальними наркотиками.

Системна ж боротьба із незаконним обігом наркотичних засобів включає реалізацію стратегічних та оперативних правоохоронних заходів, налагодження тісної співпраці як на національному, так і міжнародному рівнях, залучення компетентних установ і агентств, організацій громадянського суспільства тощо.

¹ Report: €30 Billion EU Drug Market Is Wily and Strong. URL: <https://www.occrp.org/en/news/report-eur30-billion-eu-drug-market-is-wily-and-strong>

Протягом 2021–2025 років в ЄС ухвалено низку нових законодавчих актів, якими запроваджується масштабна реформа європейської системи боротьби з незаконним обігом заборонених наркотичних засобів із метою захисту та покращення добробуту суспільства й громадян, зміцнення громадського здоров'я, забезпечення високого рівня соціальної безпеки, а також підвищення медичної грамотності населення. При цьому стратегічні засади у сфері боротьби із незаконним обігом наркотиків на рівні ЄС зосереджені на таких основних напрямках: скорочення товарних пропозиції заборонених наркотиків, зменшення попиту на незаконні наркотики; запобігання збиткам та шкоді, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів.

У грудні 2020 року була представлена Стратегія ЄС щодо наркотиків на 2021–2025 роки² як фундаментальний документ, який визначає напрями антинаркотичної політики ЄС, узагальнює концептуальні засади у сфері протидії та запобігання обігу незаконних наркотиків, характеризує загальні негативні тенденції у цій площині на теренах ЄС. Основними викликами у сфері незаконного обігу наркотиків, зокрема, визначено: масштабну цифровізацію тіньового ринку наркотиків, яка призвела до зростання продажів наркотиків на тіньових ринках через мережу Даркнет, соціальні мережі й месенджери; збільшення обсягів виробництва високотоксичних психотропних речовин в обхід законодавчих заборон, особливо синтетичних наркотиків; зростання рівня злочинності та насильства, які пов'язані з перерозподілом сфер впливу між наркокартелями та наркосиндикатами, які проводять свою протиправну діяльність в ЄС. Своєю чергою, стратегія спрямована на вирішення таких питань: організація захисту безпеки, що включає ліквідацію транснаціональних організованих злочинних угруповань, які спеціалізуються на незаконному обігу наркотиків, проведення спільних правоохоронних операцій під егідою Європолу; руйнування онлайн-ринків, що включає моніторинг та блокування торговельних майданчиків у мережі Інтернет та у зашифрованих месенджерах; посилений контроль на кордонах ЄС, що передбачає модернізацію технологій сканування та обміну даними у морських портах і сухопутних контрольно-пропускних пунктах; посилений захист здоров'я громадян, що передбачає розширення доступу до лікування та реабілітації; профілактика залежностей від наркотиків серед молоді та вразливих соціальних груп населення, інтеграція медичних і соціальних послуг із лікування наркозалежності в загальну систему охорони здоров'я, розширення можливостей соціальної реабілітації.

Практична реалізація стратегії спрямована на: зниження пропозицій на тіньовому ринку наркотиків, що включає посилення прикордонного контролю та ліквідацію маршрутів і наркотрафіків в ЄС; запуск сучасних освітніх програм та кампаній із метою інформування суспільства та громадськості про загрози та ризики споживання наркотиків, їх негативний вплив на фізичне здоров'я людини; налагодження міжнародної співпраці з метою організації обміну даними між ЄС та державами поза межами ЄС; системний моніторинг появи

² EU Drugs Strategy 2021-2025. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/49194/eu-drugs-strategy-booklet.pdf>

нових синтетичних наркотиків і психотропних речовин у рамках проведення наукових комплексних досліджень.

У жовтні 2023 року було оприлюднено Дорожню карту ЄС щодо боротьби із торгівлею наркотиками та організованою злочинністю³, в якій окреслено концептуальні засади й заходи, спрямовані на посилення боротьби із незаконним обігом наркотиків та злочинними мережами, і яка спрямована на досягнення таких результатів: ліквідацію злочинних мереж, які спеціалізуються на продажу та незаконному обігу наркотиків, розширення можливостей правоохоронних органів щодо ліквідації злочинних мереж, руйнування їх бізнес-моделей та конфіскацію прибутків; системну профілактику наркозлочинності, аналіз тенденцій та передумов поширення організованої злочинної діяльності; посилення міжнародної співпраці та конструктивного регіонального співробітництва у питаннях запобігання та протидії транснаціональній наркозлочинності.

На виконання пункту 3.1 Дорожньої карти у січні 2024 року Європейська Комісія утворила Європейський портовий альянс, який об'єднав компетентні державні органи та приватні структури, залучені до боротьби з контрабандою наркотиків і проникненням злочинців у логістичні центри, а на його фінансування спрямовано понад 200 млн євро. Основними завданнями його діяльності стали: консолідація зусиль держав-членів ЄС, місцевих органів влади, правоохоронних структур, включаючи митні та прикордонні служби, агентств ЄС і приватних суб'єктів, які працюють у морських портах, із метою посилення управління ризиками та впровадження більш цілеспрямованого контролю за незаконним обігом наркотиків; надання допомоги митним органам та прикордонним службам у здійсненні перевірок та сканування вмісту габаритних контейнерів і вантажів, які використовуються під час мультимодальних морських перевезень; розбудова державно-приватного партнерства у сфері боротьби з контрабандою та незаконним обігом наркотиків тощо.

Європейський портовий альянс сприяє управлінню ризиками та удосконаленню митного контролю з метою виявлення контрабанди наркотиків та прекурсорів правоохоронними органами у морських портах ЄС із використанням сучасних процесів автоматизації, зокрема: ШІ-аналізу рентгенівських знімків, що передбачає аналіз та порівняння вмісту контейнера з накладною без його фізичного огляду; спеціальних датчиків «електронного носа»; автономних підводних дронів (UUV); блокчейн-пломб.

Основні зусилля спрямовані на удосконалення законодавчого забезпечення та посилення спроможностей Європейського поліцейського офісу, оперативної поліцейської співпраці, інституційної розбудови Європейської прокуратури⁴, відповідальної за розслідування, кримінальне переслідування та притягнення до відповідальності правопорушників, які спеціалізуються на незаконному обігу та продажу наркотиків у складі транснаціональних злочинних

³ Commission sets out new EU Roadmap of priority measures to fight organized crime and drug-trafficking. 18.10.2023. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_23_4981/IP_23_4981_EN.pdf

⁴ The European Public Prosecutor's Office (EPPO). URL: <https://www.eppo.europa.eu/en>

угруповань, організації транскордонного доступу поліцейських до електронних доказів.

Слід вказати, що у грудні 2023 року в ЄС ухвалили висновки щодо визначення пріоритетів у сфері подолання зловживання наркотиками та мінімізації розладів психічного здоров'я⁵, на виконання яких вимагається від держав-членів: проведення щорічної загальнонаціональної оцінки структури й обсягів тіньової торгівлі, контрабанди та стану споживання наркотиків; активне залучення організацій громадянського суспільства для здійснення контролю результатів такої оцінки; актуалізація захворювань та розладів, пов'язаних із вживанням психотропних речовин і прекурсорів, що супроводжуються іншими розладами психічного здоров'я, як важливої проблеми, що вимагає удосконалення механізмів надання соціальної підтримки та реабілітації.

Для України тематика законодавчого забезпечення інтеграції європейської політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків і транснаціональною організованою наркозлочинністю є важливою з кількох причин.

По-перше, незаконний обіг наркотиків є одним із ключових джерел фінансування організованих злочинних угруповань, які становлять загрозу національній безпеці, економічній стабільності та правопорядку. А в умовах війни ризики використання території України для транзиту наркотичних засобів і діяльності міжнародних злочинних мереж додатково зростають.

По-друге, протидія наркозлочинності є складовою виконання Україною зобов'язань у межах європейської інтеграції та поступового наближення до стандартів Європейського Союзу у сфері юстиції, свободи та безпеки. Це потребує гармонізації законодавства щодо криміналізації відповідних діянь, конфіскації злочинних активів, протидії відмиванню коштів, міжнародного співробітництва правоохоронних органів та обміну інформацією.

По-третє, для парламенту важливим завданням є забезпечення належного законодавчого підґрунтя для впровадження сучасних європейських підходів, передбачених такими документами, як EU Drugs Strategy 2021–2025 та EU Roadmap to Fight Drug Trafficking and Organised Crime, які акцентують на руйнуванні кримінальних мереж, посиленні контролю за прекурсорами, використанні фінансових розслідувань та міжвідомчій координації.

У своїх щорічних звітах щодо України Європейська Комісія неодноразово наголошувала на необхідності посилення спроможності правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю, удосконалення механізмів розслідування складних кримінальних схем, забезпечення ефективної конфіскації активів злочинного походження, а також подальшого наближення законодавства до *acquis* ЄС у сфері протидії організованій злочинності та незаконному обігу наркотиків.

У контексті переговорного процесу щодо вступу до ЄС зазначена тематика безпосередньо пов'язана з виконанням вимог переговорного розділу 24

⁵ Council conclusions on people having drug use disorders that co-occur with other mental health disorders. 05.12.2023. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-16112-2023-INIT/en/pdf>

«Правосуддя, свобода та безпека», що робить її одним із пріоритетних напрямів законодавчої діяльності Верховної Ради України.

Об'єктивно розглядувані питання є предметом постійних наукових пошуків. Так, на монографічному рівні різні аспекти протидії незаконному обігу та контрабанді наркотиків, боротьби з наркозлочинністю висвітлювали: С. Сорока⁶, С. Шалгунова⁷, О. Шевчук⁸. Проблематику наркозлочинності в Україні вивчали: І. Богатирьов⁹, Є. Гладкова та А. Щербакова¹⁰, В. Кузик¹¹ та інші. Сучасні тенденції, нормативно-правове регулювання, засади стратегічного розвитку управління у сфері запобігання незаконному обігу наркотиків в ЄС досліджували у своїх наукових працях: А. Волощук¹², В. Максименко¹³, Т. Сироїд¹⁴, А. Павленко¹⁵, А. Пахлевандзе¹⁶. Проте, динамічність формування спільної європейської політики у сфері протидії незаконному обігу та торгівлі забороненими наркотиками, боротьби з наркозлочинністю вказує на доцільність висвітлення новел європейського законодавства з урахуванням сучасних тенденцій та загроз.

Також слід вказати, що Дослідницькою службою Верховної Ради України було підготовлено Аналітичну записку з питань порівняльного законодавства щодо особливостей правового регулювання вирощування та переробки конопель для промислових цілей, обсягу ринку такої продукції і похідних від неї, у якій проаналізовано акти права ЄС у сфері коноплярства та досвід правового регулювання вирощування, обігу й споживання продуктів, виготовлених із конопель, в європейських державах, США та Канаді¹⁷.

⁶ Сорока С. О. Контрабанда наркотичних засобів: проблеми протидії: монографія. Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ. 2012. 228 с.

⁷ Регіональна модель запобігання наркозлочинності (за матеріалами Дніпропетровської області): монографія. Дніпро, 2020. 236 с.

⁸ Шевчук О. М. Правове регулювання у сфері контролю за обігом наркотиків: монографія. Харків: Право, 2017. 424 с.

⁹ Богатирьов І. Проблема наркозлочинності в умовах воєнного стану в Україні: протидія та запобігання. *Публічне право*. 2023. № 3 (51). С. 93-99. URL: <https://www.publichne-pravo.com.ua/files/51/10.pdf>

¹⁰ Гладкова Є. О., Щербакова А. К. Феномен наркозлочинності в сучасній Україні. *Право*. 2022. № 1. С. 79-85.

¹¹ Кузик В. В. Профілактика кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів підрозділами кримінальної поліції. *Право і суспільство*. 2023. № 6. С. 317-323. DOI: https://doi.org/10.32842/2_078-3736/2023.6.46

¹² Волощук А. М. Міжнародний досвід реалізації політики європейських держав щодо протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. *Право і безпека*. 2011. № 1. С. 20-25. URL: [https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi38/pravobezpeka2011n1\(38\)/pb-1_3.pdf](https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi38/pravobezpeka2011n1(38)/pb-1_3.pdf)

¹³ Максименко В. В. Політика ЄС у сфері регулювання контролю за обігом наркотичних засобів: вплив та можливості для України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Випуск 4 (57). С. 76-82. URL: https://pjuv.nuoua.od.ua/v4_2024/17.pdf

¹⁴ Сироїд Т. Л. Механізми Європейського Союзу у протидії наркотикам як складова забезпечення громадського здоров'я. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. Серія «Право». Випуск 84. Частина 4. С. 345-359. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2024/09/50-2.pdf>

¹⁵ Павленко А. В. Політика Європейського Союзу у сфері боротьби з незаконним обігом наркотичних речовин. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. № 4. (81) С. 59-67.

¹⁶ Пахлевандзе А. Антинаркотична політика Європейського Союзу. Ампаро, 2022. Євроінтеграція. Т. 2. С. 49-54. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/items/85aaa5fe-14f6-40bc-93e5-5c34f4444dc1>

¹⁷ Аналітична записка з питань порівняльного законодавства щодо особливостей правового регулювання вирощування та переробки конопель для промислових цілей, обсягу ринку такої продукції і похідних від неї. URL: https://research.rada.gov.ua/documents/analyticRSMaterialsDocs/industry_policy/analytical_notes-indst/73787.html

Метою цього дослідження є узагальнення кращого європейського досвіду у сфері боротьби з транснаціональною організованою наркозлочинністю, практичної реалізації заходів посилення контролю за незаконним обігом наркотиків.

Об'єктом дослідження є законодавство ЄС, яке регламентує стратегічні засади спільної політики щодо боротьби з транснаціональною організованою наркозлочинністю, її попередження та профілактики, запобігання та протидії незаконному обігу наркотичних засобів.

Основна частина

1. Спільна політика Європейського Союзу у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків.

Інституційне забезпечення заходів у сфері боротьби із незаконним обігом наркотиків включає трансформацію (на виконання Регламенту ЄС 2023/1322 – у липні 2024 року¹⁸) Європейського центру моніторингу наркотиків та наркозалежності (EMCDDA) в Агентство ЄС з питань наркотиків (EUDA)¹⁹, стратегічною метою діяльності якого визначено таке: організація допомоги ЄС та його державам-членам у передбаченні майбутніх загроз і викликів, пов'язаних із наркотиками, попередження їх негативних наслідків; посилення заходів реагування на феномен наркотиків, сприяння обміну знаннями в масштабах ЄС для розбудови політики у сфері боротьби із незаконним обігом наркотиків; координація діяльності національних регуляторів, які опікуються питаннями моніторингу наркотиків на рівні кожної держави-члена; розробка та впровадження європейської системи оповіщення про наркотики з метою швидкого інформування національних органів влади про появу нових небезпечних наркотичних речовин, створення мережі судово-медичних та токсикологічних лабораторій для дослідження нових наркотичних і психотропних речовин. За таких умов Агентство ЄС з питань наркотиків (EUDA) відіграє ключову роль у підтримці держав-членів шляхом виявлення та інформування європейської громадськості про появу нових психоактивних речовин, видання швидких сповіщень та проведення оцінки ризиків поширення наркотиків, які становлять собою високопотужні синтетичні опіоїди, розробки практичних рекомендацій та проведення заходів із підвищення обізнаності щодо наркотиків. Воно також уважно стежить за розвитком синтетичних наркотиків у ЄС, досліджує прекурсори наркотиків – задля виявлення нових психотропних речовин було утворено мережу судово-медичних та токсикологічних лабораторій.

Для оперативної взаємодії між Агентством з питань наркотиків і національними координаційними центрами кожної держави-члена ЄС, включаючи також Норвегію та Туреччину, з метою збору та узагальнення

¹⁸ Regulation (EU) 2023/1322 of the European Parliament and of the Council of 27 June 2023 on the European Union Drugs Agency (EUDA) and repealing Regulation (EC) No 1920/2006. URL: https://www.euda.europa.eu/drugs-library/regulation-eu-20231322-european-parliament-and-council-27-june-2023-european-union-drugs-agency-euda-and-repealing-regulation-ec-no-19202006_en

¹⁹ The European Union Drugs Agency (EUDA). URL: https://www.euda.europa.eu/index_en

інформації було запущено інформаційну мережу «Reitox»²⁰ на базі Європейської системи оповіщення про наркотики (EDAS), яка розпочала свою роботу у листопаді 2025 року і яка є частиною адміністративної та управлінської структури Агентства ЄС з питань наркотиків – сприяє швидкому та оперативному інформуванню національних органів про появу нових небезпечних психотропних речовин, доповнює Європейську систему раннього попередження про психоактивні речовини (EWS)²¹.

У квітні 2025 року Європейська Комісія представила нову стратегію внутрішньої безпеки «ProtectEU»²², яка визначає основні засади та пріоритети у сфері гарантування європейської системи безпеки. Запропоновані ініціативи включають розширений правовий інструментарій, шляхи міжрегіональної співпраці та обміну інформацією, визначають тенденції формування та розвитку нової субкультури безпеки на теренах ЄС. Стратегія базується на основних трьох принципах: по-перше, проголошено, що саме безпека є запорукою забезпечення демократії та благополуччя в ЄС; по-друге, безпековий складник залишається важливим під час розробки фундаментальних засад і програмних документів ЄС; по-третє, актуалізується необхідність збільшення фінансових витрат за участю держав-членів та приватного сектору на утримання безпеки, тим самим посилюється безпекова стратегічна автономія ЄС. Безпека на теренах ЄС стає важливою частиною відповідальності не лише правоохоронних органів, але й бізнесу й громадянського суспільства. Одночасно стратегія передбачає «мейнстрімінг» безпеки – системне врахування безпекових ризиків у всіх сучасних законодавчих актах ЄС.

Законодавство ЄС з питань, пов'язаних із наркотиками, стосується, зокрема, незаконного обігу наркотиків та поширення нових наркотиків, визначає спектр правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, та встановлює мінімальні вимоги щодо санкцій. Основними актами права ЄС, які регулюють організаційно-правові засади боротьби із незаконним обігом наркотиків та транснаціональною організованою наркозлочинністю, є: Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин²³, Рамкове рішення Ради 2004/757/JHA²⁴, Директиви (ЄС)

²⁰ Reitox network of EUDA national focal points. URL: https://www.euda.europa.eu/about/partners/reitox_en

²¹ The EU Early Warning System on new psychoactive substances (NPS). URL: https://www.euda.europa.eu/activities/eu-early-warning-system-on-nps_en

²² ProtectEU: European Internal Security Strategy. 01.04.2025. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52025DC0148>

²³ United Nations Convention against illicit traffic in narcotic drugs and psychotropic substances. 20.12.1988. URL: https://www.incb.org/incb/uploads/documents/PRECURSORS/1988_CONVENTION/1988Convention_E.pdf

²⁴ Council Framework Decision 2004/757/JHA of 25 October 2004 laying down minimum provisions on the constituent elements of criminal acts and penalties in the field of illicit drug trafficking. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec_framw/2004/757/2017-11-22/eng

(2017/2103²⁵, 2019/1153²⁶, 2024/1260²⁷), Регламенти (ЄС) (273/2004²⁸, 111/2005²⁹, 1259/2013³⁰, 2015/1011³¹, 2015/1013³², 2016/794³³, 2018/1727³⁴, 2021/522³⁵, 2022/2371³⁶, 2023/196³⁷, 2023/1322³⁸).

Разом із тим, попри наявність численних регламентів ЄС у вказаній сфері, між національними системами у питаннях боротьби з наркозлочинністю все ще зберігаються певні законодавчі розбіжності. На підставі аналізу європейського законодавства та концептів політики у цій сфері³⁹ можна констатувати, що основними напрямками протидії наркозлочинності визначено такі: боротьба з транснаціональною організованою злочинністю, що включає виявлення та перекриття каналів наркотрафіку, ліквідація злочинних організованих угруповань, які спеціалізуються на поставках і торгівлі заборонених наркотиків до ЄС; профілактика вживання та лікування наркозалежності, здійснення соціальної реабілітації.

²⁵ Directive (EU) 2017/2103 of the European Parliament and of the Council of 15 November 2017 amending Council Framework Decision 2004/757/JHA in order to include new psychoactive substances in the definition of «drug» and repealing Council Decision 2005/387/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/2103/oj/eng>

²⁶ Directive (EU) 2019/1153 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 laying down rules facilitating the use of financial and other information for the prevention, detection, investigation or prosecution of certain criminal offences, and repealing Council Decision 2000/642/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1153/oj/eng>

²⁷ Directive (EU) 2024/1260 of the European Parliament and of the Council of 24 April 2024 on asset recovery and confiscation. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32024L1260>

²⁸ Regulation (EC) No 273/2004 of the European Parliament and of the Council of 11 February 2004 on drug precursors. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32004R0273>

²⁹ Council Regulation (EC) No 111/2005 of 22 December 2004 laying down rules for the monitoring of trade between the Community and third countries in drug precursors. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2005/111/oj/eng>

³⁰ Regulation (EU) No 1259/2013 of the European Parliament and of the Council of 20 November 2013 amending Council Regulation (EC) No 111/2005 laying down rules for the monitoring of trade between the Community and third countries in drug precursors. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/1259/oj/eng>

³¹ Commission Delegated Regulation (EU) 2015/1011 of 24 April 2015 supplementing Regulation (EC) No 273/2004 of the European Parliament and of the Council on drug precursors and Council Regulation (EC) No 111/2005 laying down rules for the monitoring of trade between the Union and third countries in drug precursors, and repealing Commission Regulation (EC) No 1277/2005. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2015/1011/oj/eng

³² Commission Implementing Regulation (EU) 2015/1013 of 25 June 2015 laying down rules in respect of Regulation (EC) No 273/2004 of the European Parliament and of the Council on drug precursors and of Council Regulation (EC) No 111/2005 laying down rules for the monitoring of trade between the Union and third countries in drug precursors. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32015R1013&qid=1781074495118>

³³ Regulation (EU) 2016/794 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2016 on the European Union Agency for Law Enforcement Cooperation (Europol) and replacing and repealing Council Decisions 2009/371/JHA, 2009/934/JHA, 2009/935/JHA, 2009/936/JHA and 2009/968/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/794/oj/eng>

³⁴ Regulation (EU) 2018/1727 of the European Parliament and of the Council of 14 November 2018 on the European Union Agency for Criminal Justice Cooperation (Eurojust), and replacing and repealing Council Decision 2002/187/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2018/1727/oj/eng>

³⁵ Regulation (EU) 2021/522 of the European Parliament and of the Council of 24 March 2021 establishing a Programme for the Union's action in the field of health (EU4Health Programme) for the period 2021-2027, and repealing Regulation (EU) No 282/2014. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/522/oj/eng>

³⁶ Regulation (EU) 2022/2371 of the European Parliament and of the Council of 23 November 2022 on serious cross-border threats to health and repealing Decision No 1082/2013/EU. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2371/oj/eng>

³⁷ Commission Delegated Regulation (EU) 2023/196 of 25 November 2022 amending Regulation (EC) No 273/2004 of the European Parliament and of the Council and Council Regulation (EC) No 111/2005 as regards the inclusion of certain drug precursors in the list of scheduled substances. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_del/2023/196/oj/eng

³⁸ Regulation (EU) 2023/1322 of the European Parliament and of the Council of 27 June 2023 on the European Union Drugs Agency (EUDA) and repealing Regulation (EC) No 1920/2006. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/1322/oj/eng>

³⁹ EU drugs policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/eu-drugs-policy.html>

У грудні 2025 року Європейська Комісія представила нову Стратегію ЄС щодо наркотиків на період 2026–2030 років, оновлені правила моніторингу та контролю прекурсорів наркотиків⁴⁰. Задекларовано, що незаконне виробництво, торгівля та розповсюдження нелегальних наркотиків – зростаючий глобальний кримінальний тренд, суттєва загроза внутрішній безпеці ЄС. Одночасно обіг загальнопоширених незаконних наркотиків, зокрема смоли канабісу, кокаїну та синтетичних наркотиків, є суттєвою загрозою, яка сприяє поширенню насильства та корупції в європейських державах. Тому ЄС запроваджує новий стратегічний підхід у сфері впровадження спільної політики щодо наркотиків, який спрямований на захист добробуту громадян, покращення стану громадського здоров'я та забезпечення безпеки, подолання загрозливих тенденцій, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків.

Стратегія спрямована на обмеження вживання наркотиків, системну боротьбу з транснаціональною організованою наркозлочинністю. Акцентовано на тому, що саме використання технологій штучного інтелекту сприятиме швидкій ідентифікації наркотиків та їх прекурсорів на кордонах ЄС, допомагатиме правоохоронним органам у виявленні та ліквідації підпільних лабораторій із виробництва незаконних наркотиків. Важлива роль відводиться інформаційно-просвітницькій роботі з метою підвищення обізнаності суспільства та громадськості про ризики вживання наркотиків, зокрема смоли канабісу, кокаїну та нових синтетичних наркотиків. Стратегія сприяє формуванню спільної європейської політики щодо наркотиків на національному, регіональному та місцевому рівнях з метою захисту від потенційних криз, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, забезпечення захисту здоров'я громадян, гарантування громадської безпеки, впровадження комплексного підходу, який зосереджений на п'яти ключових напрямках, які деталізовані у Табл. 1.

Таблиця 1

Європейська стратегія щодо наркотиків (2025)	Підвищення національних спроможностей та готовності реагування на тенденційні загрози, пов'язані із незаконним обігом наркотиків
	Удосконалення заходів у сфері охорони громадського здоров'я, вжиття профілактичних заходів у сфері попередження наркоманії
	Покращення безпекової ситуації шляхом реалізації заходів у сфері боротьби з виробництвом та незаконним обігом заборонених наркотиків на теренах ЄС

⁴⁰ Commission presents new EU Drugs Strategy and Action Plan against drug trafficking. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/news/commission-presents-new-eu-drugs-strategy-and-action-plan-against-drug-trafficking-2025-12-04_en

	Посилення захисту навколишнього природного середовища, вирішення проблем заподіяння шкоди, пов'язаної із наркотиками, вжиття заходів, спрямованих на мінімізацію збитків від промислового та кустарного виробництва наркотиків
	Розбудова глобальних партнерських засад співробітництва у сфері боротьби із незаконним обігом наркотиків, зокрема із державами третього світу (Латинська Америка, Західна Африка)

На виконання положень Стратегії ЄС щодо наркотиків, було затверджено План дій щодо боротьби із незаконним обігом наркотиків⁴¹, який виступає оперативним інструментом та дорожньою картою для практичної реалізації стратегічних пріоритетів ЄС, передбачає реалізацію концептуальних засад загальноєвропейської політики, спрямованої на попередження, запобігання та профілактику наркозлочинності, і який зосереджується на заходах, спрямованих на: 1) посилення внутрішньої безпеки ЄС; 2) дослідження загрозливих тенденцій та запобігання транснаціональній організованій злочинності, зменшення проявів насильства, пов'язаного із наркотиками; 3) посилення комплексної співпраці між правоохоронними та судовими органами; 4) контроль за обігом і розповсюдженням синтетичних наркотиків та прекурсорів; 5) посилення міжнародної співпраці у сфері боротьби з транснаціональною організованою наркозлочинністю тощо. Оскільки швидке поширення електронної комерції та міжнародного судноплавства надає транснаціональним організованим злочинним мережам сприятливі можливості для таємного переміщення нелегальних наркотиків із використанням можливостей поштового зв'язку та служби доставки посилок, важливим напрямом залишається розбудова державно-приватного партнерства у сфері боротьби з транснаціональною організованою наркозлочинністю, яке має об'єднати зусилля усіх зацікавлених сторін для втілення ефективних управлінських рішень з метою захисту морських портів Європи. Зокрема, проголошено, що держави-члени ЄС мають розробити та забезпечити виконання превентивних заходів на базі загальноєвропейської платформи з метою запобігання втягування молоді в торгівлю наркотиками. Також одним зі стратегічних напрямів визначено необхідність створення спеціального форуму на рівні ЄС, який має об'єднати представників поштової сфери, національних регуляторних органів, митних і правоохоронних органів із метою побудови конструктивного діалогу між усіма зацікавленими суб'єктами, покращення розуміння операційних проблем та зміцнення співпраці між державним та приватним секторами.

Своє чергою, законодавство ЄС щодо прекурсорів базується на системі суворого контролю, ліцензування та моніторингу торговельних операцій, щоб

⁴¹ EU Action Plan against drug trafficking. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/6cd0d358-45f6-44db-8ba6-77adb900b6c0_en?filename=EU%20Action%20Plan%20against%20drug%20trafficking.pdf

запобігти витоку хімічних речовин для нелегального виробництва наркотиків. Основу цієї системи складають вищезазначені регламенти (ЄС) (273/2004, 111/2005, 2015/1011, 2015/1013), які поділяють речовини на категорії залежно від ступеня ризику. У законодавстві ЄС контрольовані хімічні речовини поділяються на чотири основні категорії. Зокрема, категорія № 1 (Найбільш суворий контроль) включає речовини, які є головною сировиною для виготовлення наркотиків (ефедрін, ергометрін), а для їх використання встановлена вимога щодо обов'язкового отримання ліцензії, при цьому кожна транзакція супроводжується декларацією від покупця про їх кінцеве використання. Категорія № 2 (Менш суворий контроль) передбачає речовини масового промислового використання, які можуть слугувати прекурсорами (ангідрид оцтової кислоти, перманганат калію), а оператори зобов'язані проходити офіційну реєстрацію, вести чіткий облік обсягів та звітувати у разі перевищення встановлених річних лімітів. Категорія № 3 (Загальний хімічний контроль) включає промислові хімікати та розчинники (ацетон, соляна та сірчана кислоти, діетиловий ефір), а для внутрішнього ринку ліцензії чи реєстрація не потрібні, проте експорт цих речовин за межі ЄС вимагає попереднього інформування органів контролю та митного оформлення. Категорія № 4 (Лікарські засоби) являє собою окремий клас, до якого відносяться медичні препарати, що містять ефедрін, обіг яких контролюється з метою запобігання їх подальшому використанню для екстракції чистих прекурсорів.

Головною метою законодавчого регулювання прекурсорів у ЄС є досягнення балансу між збереженням законних інтересів підприємств, які комерціалізують хімічні речовини для легітимної економічної діяльності, та необхідністю контролю для запобігання їх спрямування на незаконне виробництво наркотичних препаратів. Однак, заходи щодо контролю за торгівлею прекурсорами лише частково запобігають їх незаконному використанню. Незважаючи на реформи, спрямовані на запровадження швидкого контролю для нових речовин, транснаціональні злочинні мережі продемонстрували свою здатність обходити правила, використовуючи позаспискові речовини і постійне виробництво нових наркотичних та психоактивних речовин. Вони також використовують можливості, що надаються новими глобальними торговими методами через поштові або онлайн-платформи.

У червні 2025 року ЄС були представлені пріоритети у сфері боротьби з організованою та тяжкою злочинністю на 2026–2029 роки, які реалізовуватимуться за допомогою рамкової програми ЄС – Європейської багатoproфільної платформи протидії кримінальним загрозам (ЕМРАСТ)⁴², що запроваджує комплексний підхід до гарантування внутрішньої безпеки ЄС, об'єднує правоохоронну діяльність держав-членів у співпраці з міжнародними організаціями і передбачає як превентивні, так і репресивні заходи, оперативні цілі та стратегічні завдання⁴³. Платформа ЕМРАСТ охоплює різні аспекти: від контролю на зовнішніх кордонах, співпраці поліції, митниці та судової влади

⁴² EU Policy Cycle – EMPACT. 2026-2029. URL: <https://www.europol.europa.eu/how-we-work/empact>

⁴³ The EU's fight against organized crime. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-fight-against-crime>

до управління інформацією, інновацій, навчання, профілактики та зовнішнього виміру внутрішньої безпеки, а також включає державно-приватне партнерство. ЕМРАСТ має чітку методологію для встановлення, впровадження та оцінки пріоритетів у боротьбі з організованою та серйозною міжнародною злочинністю, у тому числі й із наркозлочинністю, а пріоритети у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків включають два основних стратегічні напрями: виявлення злочинних мереж та осіб, причетних до оптової торгівлі та розповсюдження канабісу, кокаїну, героїну, а також пов'язаних із ними прекурсорів в ЄС; виявлення злочинних мереж і осіб, причетних до виробництва та поставок синтетичних наркотиків, нових психоактивних речовин, прекурсорів до ЄС.

У контексті реалізації спільної політики ЄС щодо протидії незаконному обігу наркотиків основні загрозливі тенденції у цій сфері включають: суттєве збільшення контрабанди кокаїну до ЄС; масштабування виробництва синтетичних наркотиків, прекурсорів і психотропних речовин (особливо нових катіонів та метамфетаміну), яке поступово перемістилося всередину ЄС, особливо до держав Західної Європи; стрімке зростання на тіньовому ринку наркотиків обсягів вилучення кетаміну, який дедалі частіше стає об'єктом рекреаційного зловживання молоддю; процеси законодавчої декриміналізації щодо вживання та носіння рекреаційного канабісу, що передбачає лояльний підхід, який активно просувається й закріплений на рівні національного законодавства і стратегічних концептів державної політики деяких держав ЄС (Мальти, Нідерландів, Німеччини, Чехії, Португалії, Люксембургу); системні випадки корупції та насильства, які є наслідками конкурентної боротьби між наркосиндикатами за ринок збуту наркотичних засобів у ЄС.

2. Тенденції поширення незаконного обігу наркотиків на теренах ЄС.

Загальна тенденція, яка спостерігається в деяких державах ЄС, характеризується заміною кримінального покарання у вигляді тюремного ув'язнення за споживання і зберігання наркотиків, зокрема рекреаційного канабісу в невеликих кількостях, на альтернативне покарання, а також скороченням строків покарання за зберігання наркотичних речовин в обмежених кількостях для особистого споживання. Замість кримінального переслідування державна політика сфокусована на організації лікування наркозалежних. З іншого боку, спостерігається більш жорсткий підхід, задекларований на рівні національного законодавства переважної більшості держав ЄС, щодо кримінального переслідування підозрюваних у наркотрафіку, особливо в разі, коли наркотики поставляються для споживання молоддю.

На цьому фоні набуває стрімкого поширення в ЄС схвалення національного законодавства щодо унормування обігу наркотиків і, зокрема, канабісу. Ключовою метою декриміналізації канабісу стало стримування посягань транснаціональної організованої злочинності та нівелювання її участі в ланцюгах поставок канабісу.

На рівні кожної держави ЄС формується національна політика протидії незаконному обігу наркотиків, яка визначає заходи, спрямовані на системну

боротьбу з наркозлочинністю, у тому числі й транснаціональною, концепти якої базуються на інтегрованому та збалансованому підході, що поєднує заходи безпеки та охорони громадського здоров'я. Попри масштаби боротьби із незаконним обігом наркотиків, останнім часом деякі держави-члени ЄС запровадили декриміналізацію наркотиків (Португалія, Нідерланди, Люксембург, Мальта, Німеччина, Чехія), проте у жодній європейській державі наркотики остаточно не легалізовані.

Декриміналізація наркотиків – це адаптивна зміна національного законодавства, при якій вживання або зберігання невеликих доз психотропних речовин для особистого вживання перестає бути кримінальним правопорушенням, за яке загрожує позбавлення волі, проте у більшості держав залишається адміністративним правопорушенням, за яке передбачається штраф або направлення на примусове стаціонарне або амбулаторне лікування.

У контексті формування та розвитку антинаркотичного законодавства ЄС більшість держав-членів у своєму національному законодавстві розрізняють торговців – перевізників наркотиків (drugs traffickers), які є операторами наркотичного ринку, і споживачів, або наркозалежних, які вважаються покупцями або жертвами, залежно від того, чи потрібне їм спеціальне лікування. Зокрема, у Португалії із 2001 року наркозалежність розглядається не як кримінальний злочин, а як хронічне захворювання, яке потребує медичного лікування⁴⁴. Наприклад, зберігання наркотиків у кількості, що не перевищує 10-денну норму споживання, у Португалії не тягне за собою кримінальну відповідальність. При цьому уряд самостійно фінансує мережу безпечних приміщень для вживання дорослими дозволених наркотиків (Drug consumption rooms), реалізує програми обміну шприців та місцеву терапію. Разом із тим, Португалія займає одне з останніх місць в ЄС за рівнем споживання рекреаційного канабісу на душу населення.

У Нідерландах наркотики формально залишаються незаконними, але діє «політика терпимості» (gedoogbeleid), за якої за зберігання до 5 грамів канабісу взагалі відсутнє будь-яке покарання. Нідерланди розпочали експеримент із контрольованого ланцюга постачання канабісу в 10 муніципалітетах, а перші «кав'ярні», що продають продукцію легального постачання, відкрилися у 2023 році. Таким чином, Нідерланди сповідують політику толерантності щодо марихуани, класифікуючи її як «легкий наркотик», що дозволяє амстердамським кав'ярням продавати канабіс за умов дотримання суворих правил. Проте, у Нідерландах за свідому організацію наркотрафіку покарання може становити шістнадцять років позбавлення волі на підставі положень закону про опіум⁴⁵.

Держава Люксембург, окрім легалізації рекреаційного канабісу, дотримується політики декриміналізації вживання інших психотропних речовин, фокусуючись на соціальних програмах зменшення шкоди. Із 2001 року споживання або зберігання канабісу для особистого використання передбачає

⁴⁴ Define o regime jurídico aplicável ao consumo de estupefacientes e substâncias psicotrópicas, bem como a protecção sanitária e social das pessoas que consomem tais substâncias sem prescrição médica. URL: <https://diariodarepublica.pt/dr/detalhe/lei/30-2000-599720>

⁴⁵ Opiumwet. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001941/2026-01-28?g=2026-02-07&z=2026-02-07>

застосовування лише адміністративних штрафів. З метою мінімізації ризиків для споживачів канабісу у 2023 році уряд Люксембургу дозволив вирощування та споживання рекреаційного канабісу в домашніх умовах та ініціював створення спеціальних публічних приміщень для колективного вживання рекреаційного канабісу, а також пунктів розповсюдження та обміну шприців. Домогосподарства можуть вирощувати до чотирьох рослин за суворих правил, приватне споживання є законним для осіб віком від 18 років, при цьому медична марихуана була легалізована ще у 2018 році. З іншого боку, продаж заборонених наркотичних препаратів або прекурсорів неповнолітньому в Люксембурзі може призвести до довічного ув'язнення.

У грудні 2021 року набув чинності закон Мальти про відповідальне споживання канабісу⁴⁶. Тобто Мальта стала першою державою ЄС, яка легалізувала зберігання, виробництво та вживання рекреаційного канабісу (марихуани) особами віком від 18 років у межах дозволених законом доз та показників для особистих потреб⁴⁷. Одночасно було утворено Асоціацію «Клуб канабісу», яка має повноваження вирощувати канабіс для подальшого розподілу між її членами до 7 грам на день та 50 грам на місяць. Проте, законодавчо заборонено куріння канабісу в громадських місцях, а зберігання дорослою особою понад 7 грам але менш 28 грам марихуани може призвести до накладання адміністративного штрафу у розмірі від 50 до 100 євро без загрози тюремного ув'язнення чи судимості. Також створено Управління з питань відповідального вживання рекреаційного канабісу⁴⁸, уповноважене контролювати процедури здійснення його легалізації. Основна концепція закону передбачає зміну жорсткого підходу до споживачів канабісу на більш лояльний з метою заохочення тих, хто веде законослухняний спосіб життя, забезпечення балансу між індивідуальною свободою в обмеженому та відповідальному особистому вживанні канабісу та іншими соціальними вимогами.

У Німеччині з 1 квітня 2024 року набув чинності закон про поводження з рекреаційним канабісом⁴⁹, відповідно до статті 3 якого дозволяється особам, які досягли 18-річного віку, зберігати та носити із собою у громадських місцях до 25 грамів канабісу для власного споживання та 50 грамів зберігати за місцем постійного проживання. Стаття 5 вказаного Закону встановлює, що публічне вживання канабісу заборонено: у школах, на дитячих майданчиках, у молодіжних закладах, у спортивних спорудах, у пішохідних зонах у період з 07 до 20 години, в межах територій сільськогосподарських угідь та на території військових об'єктів Бундесверу.

Із 1 січня 2026 року в Чехії набув чинності закон, який дозволяє зберігання до 100 грамів сушеного канабісу для дорослих віком від 21 років і старше вдома та 25

⁴⁶ Responsible Use of Cannabis Act (Act No. LXVI 2021). 18.12.2021. URL: <https://legislation.mt/eli/act/2021/66/eng>

⁴⁷ Malta Set to Become First Country in Europe to Legalize Marijuana This Week. URL: <https://www.marijuanamoment.net/malta-set-to-become-first-country-in-europe-to-legalize-marijuana-this-week>

⁴⁸ The Authority for the Responsible Use of Cannabis (ARUC). URL: <https://aruc.mt>

⁴⁹ Gesetz zum Umgang mit Konsumcannabis (Konsumcannabisgesetz - KCanG). 27.03.2024. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/kcang/BJNR06D0B0024.html>

грамів на вулиці й у громадських місцях⁵⁰. Будь-яка особа, яка перевищить ці ліміти, буде притягнута до відповідальності за проступок (зі штрафом та конфіскацією канабісу). Комерційний продаж залишається незаконним, але чехи можуть вирощувати до трьох рослин марихуани вдома, а на рівні чеського законодавства чітко визначається поняття «домашнє вирощування марихуани для особистого використання». Завдяки новому законодавству пацієнти можуть самостійно вирощувати рослини вдома без ризику будь-якого покарання, якщо вони дотримуються встановлених законодавством обмежень.

Іспанія також частково декриміналізувала зберігання рекреаційного канабісу в 2025 році, залишаючись лідером ЄС із виробництва канабісу високого вмісту та концентрації тетрагідроканабінолу (ТГК)⁵¹. Урядом була схвалена програма рекультивування рекреаційного канабісу, яка дозволяє вітчизняним компаніям вирощувати марихуану і легально експортувати її до інших держав світу, що створило вагомий економічний важелі для суб'єктів приватного підприємництва інвестувати сотні мільйонів євро в індустрію канабісу на теренах ЄС.

Таким чином, останнім часом деякі держави ЄС запровадили та реалізують ліберальну політику, спрямовану на декриміналізацію зберігання, транспортування та споживання рекреаційного канабісу (Мальта, Нідерланди, Люксембург, Німеччина, Чехія) у межах національних юрисдикцій.

Дозволені норми зберігання та вирощування рекреаційного канабісу для особистого використання у деяких державах ЄС узагальнені у Табл. 2.

Таблиця 2

Держава	Дозволені обсяги зберігання вдома (у приватному місці)	Дозволені обсяги зберігання та носіння у публічних місцях	Домашнє вирощування (на повнолітню особу/домогосподарство)	Мінімальний вік споживача
Нідерланди	До 5 г сушеного канабісу	До 5 г сушеного канабісу	До 5 рослин на домогосподарство	18 років
Люксембург	Чіткий ліміт у грамах не встановлено	Заборонено (до 3 г – адміністративний штраф, понад 3 г – кримінальна відповідальність)	До 4 рослин на домогосподарство	18 років
Мальта	До 50 г сушеного канабісу	До 7 г сушеного канабісу	До 4 рослин на домогосподарство	18 років
Німеччина	До 50 г сушеного канабісу	До 25 г особисто при собі	До 3 рослин на людину	18 років

⁵⁰ Nový zákon je venku: 3 rostliny konopí legálně! Co to pro vás znamená? URL: <https://www.svetseminek.cz/blog/novy-zakon-a-legalizace-konopi>

⁵¹ Real Decreto 903/2025, de 7 de octubre, por el que se establecen las condiciones para la elaboración y dispensación de fórmulas magistrales tipificadas de preparados estandarizados de cannabis. URL: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2025-20077

Чехія	До 100 г сушеного канабісу	До 25 г особисто при собі	До 3 рослин на людину	21 рік
-------	----------------------------	---------------------------	-----------------------	--------

В Італії і Греції дозволено лише медичний канабіс, який можна придбати в аптеках виключно за рецептом лікаря. Проте, рекреаційний канабіс як для дорослого споживання, так і для медичних цілей залишається незаконним у більшості європейських держав.

Отже, законодавче регулювання споживання канабісу на теренах ЄС є досить нерівномірним. Нова парадигма його поширення може забезпечити додаткові економічні стимули для активізації протиправної діяльності з боку транснаціональної організованої наркозлочинності, оскільки, за оцінками Європолу, саме канабіс займає 38 % європейського ринку заборонених наркотиків⁵². На тлі цих побоювань активно розвивається внутрішній наркотиризм, переважно до Німеччини та Чехії, інших держав-членів, в яких законодавчо декриміналізовано рекреаційний канабіс.

Стан легалізації рекреаційного канабісу в ЄС деталізовано на Рис. 1⁵³.

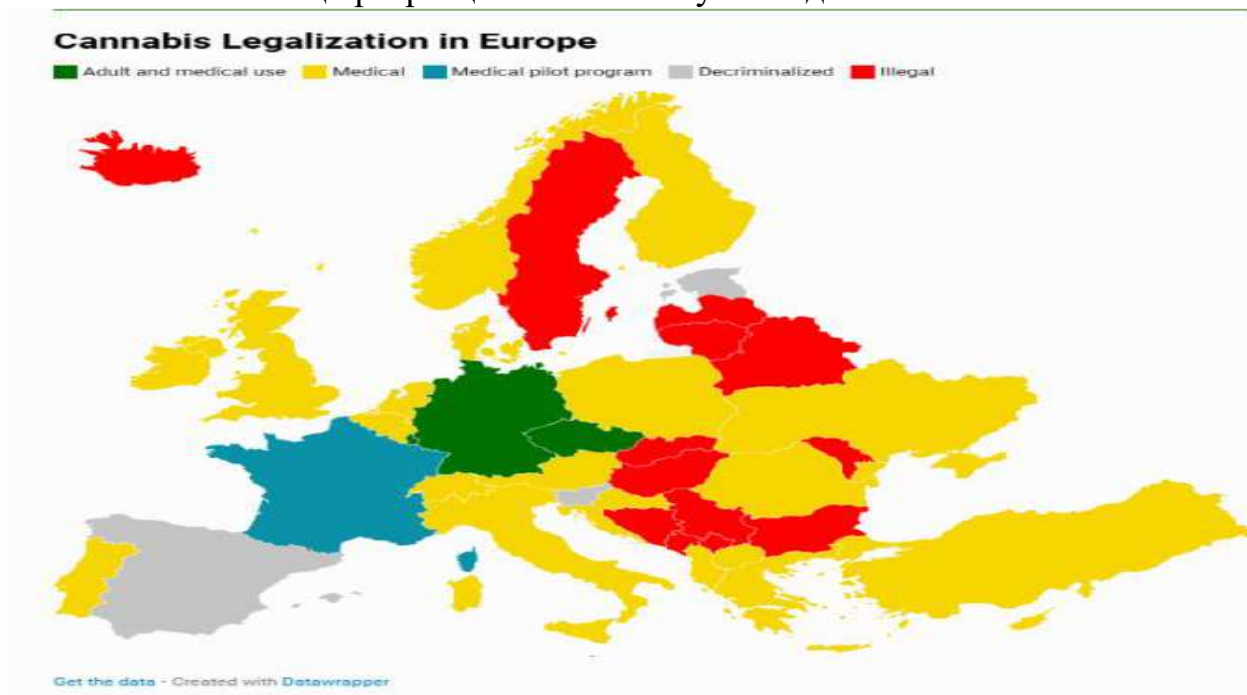

Рис. 1.

Окремою проблемою є смола канабісу, яка являє собою тверду речовину, виготовлену зі смолистих частин рослини, і залишається транснаціональним контрабандним товаром, який постачається до ЄС морським і сухопутним шляхами переважно з мусульманських держав Африканського континенту.

⁵² Each year about 22 million users of cannabis spend an estimate EUR 9 billion on the drug, thus making the illicit market for it the largest of its kind in the EU. URL: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas/trade-in-illicit-drugs/cannabis>

⁵³ Una guía sobre las leyes sobre el uso medicinal y recreativo de la marihuana en todo el continente y el Reino Unido. URL: <https://forbes.es/actualidad/866237/donde-es-legal-el-cannabis-en-europa-2>

У своєму звіті щодо стану європейських ринків незаконного обігу наркотиків за 2025 рік⁵⁴ Європол відзначив, що торгівля смолою канабісу є високоприбутковою протиправною діяльністю, яка залишається основним джерелом фінансових надходжень для транснаціональних організованих злочинних мереж, що діють на території ЄС, а правоохоронна діяльність сфокусована на відстеженні усього ланцюга поставок від етапу виробництва і її використання.

Європейська тіньова торгівля смолою канабісу контролюється транснаціональними злочинними мережами як із держав ЄС, так і Північної Африки, особливо з Марокко. Морські та сухопутні шляхи контрабанди смоли канабісу до ЄС відображені на Рис. 2⁵⁵.

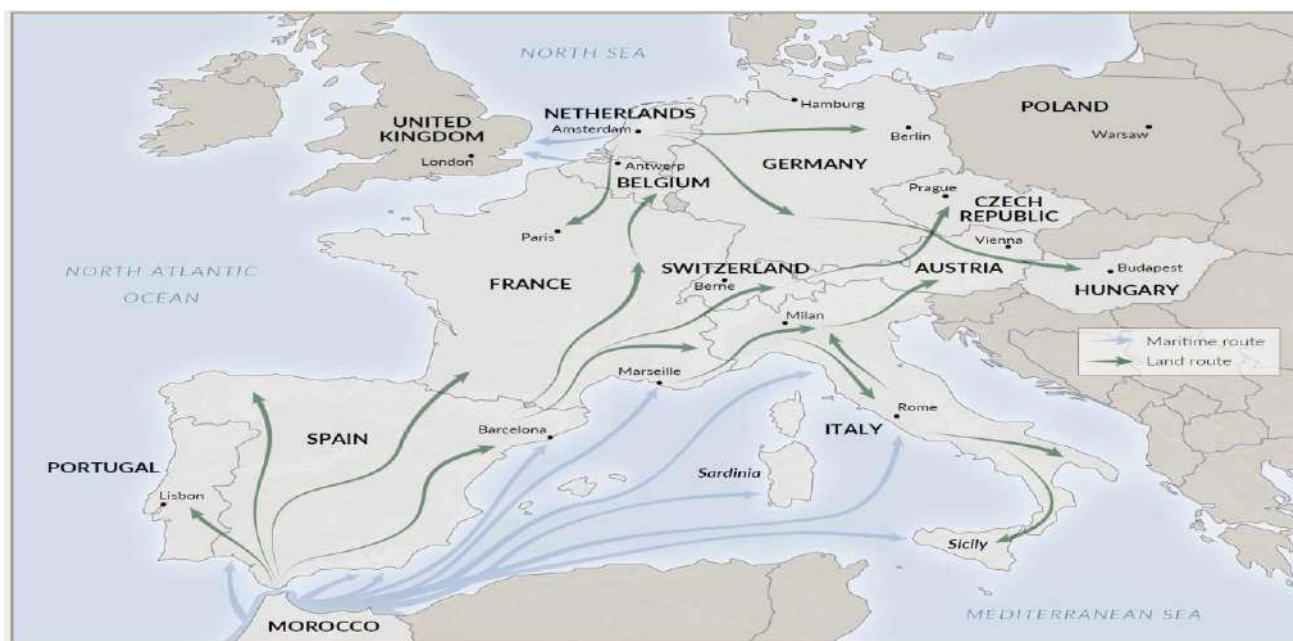

Рис. 2.

За даними Агентства ЄС з питань наркотиків⁵⁶, кокаїн є другим за поширеністю забороненим наркотиком в ЄС після смоли канабісу⁵⁷. Рівні споживання кокаїну різняться між державами-членами ЄС, адже найбільш поширені на півдні та заході Європи⁵⁸. Європейський тіньовий ринок кокаїну формується за рахунок динамічної мережі глобальних ланцюгів поставок переважно із держав Латинської Америки. Контрабанда кокаїну до ЄС стає

⁵⁴ EU Drug Markets Report. 2025. URL: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/publications/eu-drug-markets-report>

⁵⁵ The Unintended Consequences of Cannabis Legalization in Europe: A Multidimensional Analysis of Market Dynamics and Organized Crime. URL: <https://debuglies.com/2025/07/13/the-unintended-consequences-of-cannabis-legalization-in-europe-a-multidimensional-analysis-of-market-dynamics-and-organized-crime>

⁵⁶ European Union Drugs Agency (EUDA). URL: https://www.euda.europa.eu/index_en

⁵⁷ From cannabis to cocaine: What are the most commonly used illicit drugs in the EU? URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2025/03/05/from-cannabis-to-cocaine-what-are-the-most-commonly-used-illicit-drugs-in-the-eu>

⁵⁸ EU Drug Market: Cocaine. URL: https://www.euda.europa.eu/publications/eu-drug-markets/cocaine_en

дедалі диверсифікованою з погляду методів транспортування та приховування маршрутів.

Маршрути транзитного постачання кокаїну з Латинської Америки через Західну Африку до ЄС показані на Рис. 3⁵⁹.

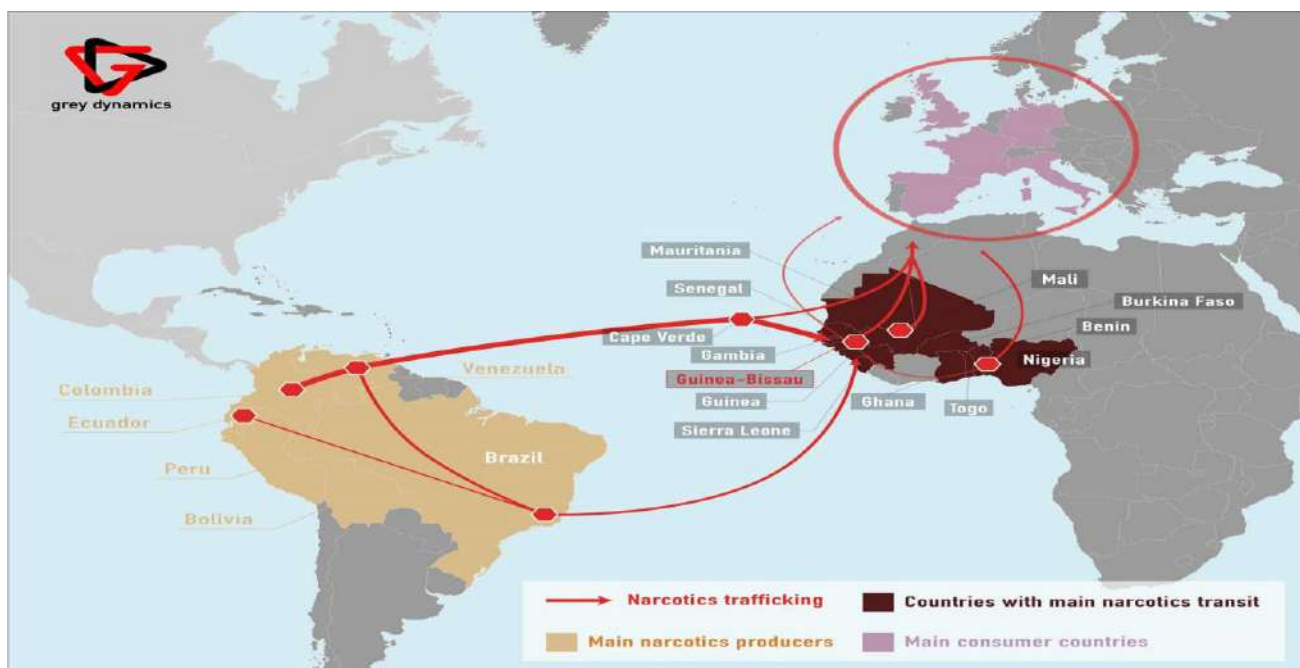

Рис. 3.

Щорічно Агентство ЄС з питань наркотиків готує звіт щодо ситуації в Європі. У 2025 році було акцентовано, що європейський ринок наркотиків швидко розвивається, оскільки як постачальники, так і споживачі знаходять способи адаптуватися до глобалізації й технологічного прогресу⁶⁰. У червні 2026 року Агентство ЄС з питань наркотиків представило звіт про наркотики, в якому акцентовано на динамічному поширенні нових синтетичних наркотиків, проведено ґрунтовний аналіз мінливого наркотичного ландшафту на теренах ЄС, викладено узагальнені дані за наслідками проведення комплексного аналізу стану проблеми обігу наркотиків, який охоплює показники вживання та товарні пропозиції наркотиків на тіншовому ринку, а також декларує загрозливі тенденції, пов'язані з рівнем споживання наркотиків, визначає заходи реагування, щодо надає можливість зрозуміти феномен наркотиків в ЄС⁶¹.

Також ЄС є одним зі світових центрів як споживання, так і промислового виробництва синтетичних наркотиків, при цьому ринок синтетичних речовин демонструє стрімке зростання, адаптивність та високий рівень технологічних рішень. Основними хабами нелегального великомасштабного виробництва синтетичних наркотиків, таких як амфетамін, так і метамфетамін, залишаються Нідерланди й Бельгія. Нещодавнім занепокоєнням європейської спільноти стала

⁵⁹ Europe's Cocaine, Africa's Trouble. URL: <https://greydynamics.com/europes-cocaine-africas-trouble>

⁶⁰ The European Drug Report 2025: Trends and Developments. URL: https://www.euda.europa.eu/publications/european-drug-report/2025_en

⁶¹ The European Drug Report 2026: Trends and Developments. URL: https://www.euda.europa.eu/publications/european-drug-report/2026_en

контрабанда базової олії амфетаміну із цих держав до інших держав-членів ЄС, а Польща останніми роками стала епіцентром виробництва більшості нових синтетичних наркотиків.

Обсяги споживання синтетичних наркотиків в ЄС відображені на Рис. 4⁶².

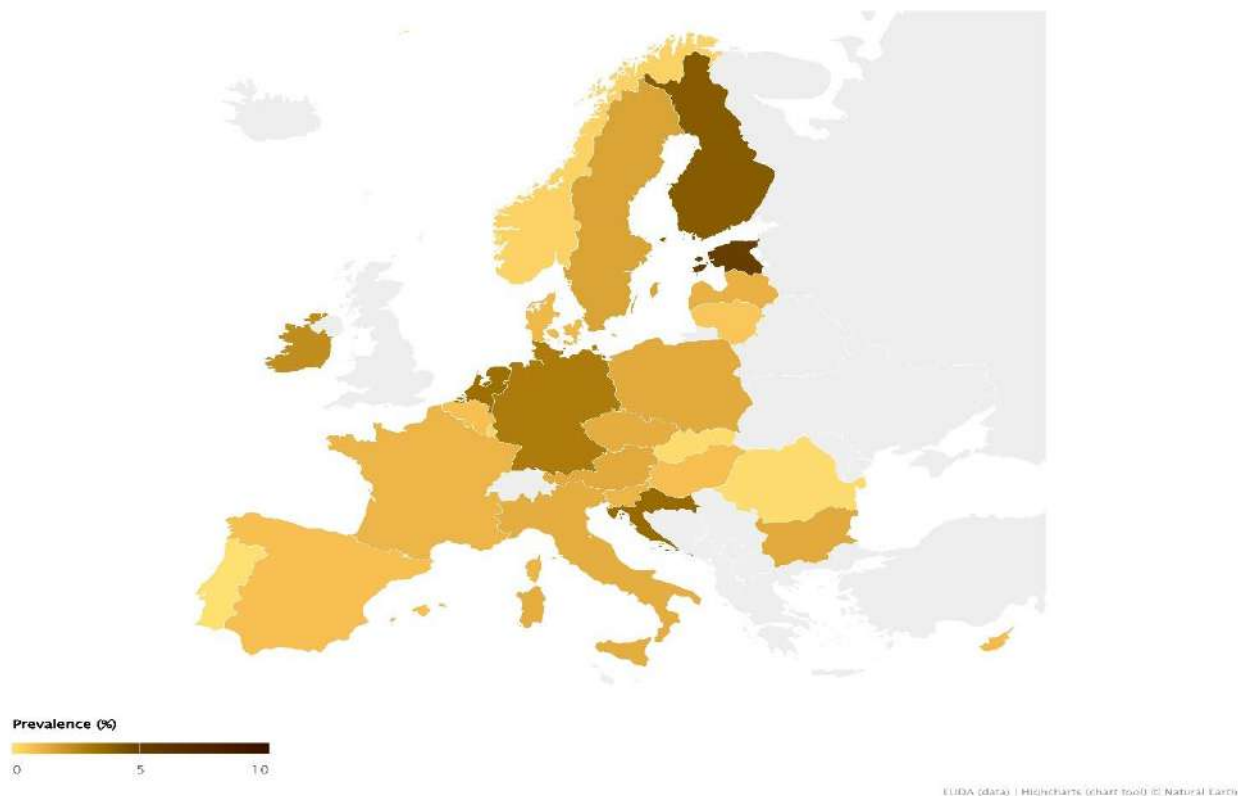

Рис. 4.

Сучасні загрозливі тенденції поширення заборонених наркотиків на теренах ЄС характеризуються такими ключовими негативними факторами: високою доступністю та різноманітністю наркотичних засобів на тіньовому ринку ЄС; динамічним зростанням внутрішнього виробництва й масштабуванням рекордних обсягів контрабанди наркотиків через морські порти; швидкою диджиталізацією процесу збуту наркотичних засобів, використанням безконтактних способів доставки; проявами системної полінаркоманії, що передбачає одночасне вживання декількох різних психотропних речовин.

3. Шляхи протидії транснаціональній організованій наркозлочинності в контексті посилення спроможностей європейської правоохоронної діяльності.

ЄС визнає транснаціональну наркозлочинність однією з найбільших загроз своїй внутрішній безпеці, для подолання якої залучаються правоохоронні органи, спеціалізовані агентства та впроваджуються нові стратегії протидії.

⁶² Synthetic stimulants – the current situation in Europe (European Drug Report 2025). URL: https://www.euda.europa.eu/publications/european-drug-report/2025/synthetic-stimulants_en

З метою посилення спроможностей правоохоронних органів для боротьби з наркозлочинністю активно використовуються сучасні передові інноваційні рішення, технології, європейські інформаційні бази даних, при цьому ключові заходи включають: боротьбу в морських європейських портах (де останнім часом були вилучені рекордні обсяги кокаїну та синтетичних наркотиків); комплексну правоохоронну співпрацю (яка передбачає утворення спільних оперативних груп з метою координації розслідувань проти міжнародних наркокартелів, що контролюють морські порти та логістичні хаби в ЄС); розбудову європейського портфелю безпеки, який визнає боротьбу з наркотрафіком як пріоритет у сфері захисту критичної інфраструктури та громадян; розширення повноважень трансформованого Агентства ЄС з питань наркотиків щодо створення системи раннього попередження; посилення поліцейського моніторингу нових синтетичних наркотиків, хімічних прекурсорів, швидке реагування на загрози; розробку та впровадження нових програм лікування та профілактики наркозалежності; протидію відмиванню коштів, здобутих внаслідок наркаторгівлі, та блокування криптовалютних транзакцій; використання останніх досягнень – криміналістичного ДНК-аналізу та генетичних маркерів з метою точної ідентифікації вилучених наркотиків та відстеження логістичних наркомаршрутів. У складі Європолу функціонує оперативний підрозділ «Port Security», який є складовою Європейського центру боротьби з організованою злочинністю, що працює у режимі 24/7 і який має безперешкодний доступ до даних про рух міжнародних суден у відкритому морі, він уповноважений попереджати адміністрацію морських портів про зміни маршрутів або випадки, коли корабель відключив систему GPS в океані. Також під егідою Європолу проводяться рейди у декількох морських портах одночасно, щоб злочинці не встигли переправити вантажі з контрабандними наркотиками в інші місця.

Отже, важливим пріоритетом правоохоронної діяльності на теренах ЄС залишається запобігання транснаціональним загрозам безпеки, посилення заходів у сфері боротьби з міжнародною наркозлочинністю. Протягом 2023–2026 років Європол реалізував низку успішних операцій у сфері боротьби з транснаціональними організованими злочинними угрупованнями^{63, 64, 65, 66}. У грудні 2025 року Європол оприлюднив програмний документ на 2026–2028 роки, який визначає стратегічні та операційні плани Європейського поліцейського офісу⁶⁷ на трирічний період, допомагає поліцейським органам різних держав ЄС

⁶³Cocaine – the current situation in Europe (European Drug Report 2025). URL: https://www.euda.europa.eu/publications/european-drug-report/2025/cocaine_en

⁶⁴ Spanish police seize record 13 tons of cocaine in banana shipment from Ecuador. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2024/11/07/spanish-police-seize-record-13-tonnes-of-cocaine-in-banana-shipment-from-ecuador>

⁶⁵Global initiative against transnational organized crime. European drug trends monitor. 2026. URL: <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2026/03/Observatory-of-Organized-Crime-in-Europe-European-Drug-Trends-Monitor-Issue-4-GI-TOC-March-2026.pdf>

⁶⁶ Spain seizes record 40-tonne cocaine haul in Atlantic Ocean, Civil Guard union says. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2026/05/04/spain-seizes-record-40-tonne-cocaine-haul-in-atlantic-ocean-civil-guard-union-says>

⁶⁷Europol Programming Document 2026 – 2028. URL: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Europol_Programming_Document_2026-2028.PDF

координувати свої зусилля за єдиними стандартами та пріоритетами. Головні завдання сфокусовані на протидії найбільш небезпечним транскордонним загрозам, зокрема акцент робиться на посиленні заходів, спрямованих на боротьбу із незаконним обігом наркотиків, розвиток інструментів для розслідування наркозлочинів у Даркнеті, аналіз зашифрованих каналів комунікацій, які використовують транснаціональні організовані злочинні мережі, поглиблення міжвідомчої кооперації, що передбачає налагодження обміну даними між державами-членами ЄС, третіми країнами, включаючи Україну, а також незалежними інституціями ЄС – Євроюстом, Європейською прокуратурою та Офісом по боротьбі із шахрайством (OLAF). На його виконання Європейський поліцейський офіс щорічно звітує перед Європейським Парламентом та Радою ЄС про результати своєї діяльності за напрямом боротьби з наркозлочинністю.

Також у 2025 році Європол оприлюднив Звіт «Оцінка загроз тяжких злочинів та організованої злочинності в ЄС»⁶⁸, в якому зазначається, що незаконний обіг наркотиків, зокрема кокаїну та синтетичних наркотиків, є досить прибутковою злочинною діяльністю, вважається актуальною загрозою для внутрішньої безпеки ЄС, при цьому спостерігається загрозна тенденція подальшого поширення протиправної діяльності з виробництва заборонених наркотиків, їх переробки в нарколабораторіях по всьому ЄС⁶⁹.

Європол посилює стратегічний аналіз морської торгівлі наркотиками, щоб визначити оперативні потреби з метою протидії транспортуванню незаконних партій наркотиків, а його правоохоронна діяльність включає проведення операцій із ліквідації транснаціональних злочинних мереж, які спеціалізуються на постачанні та торгівлі наркотиками, зокрема кокаїном, канабісом, синтетичними та дизайнерськими наркотиками, прекурсорами⁷⁰. Відповідно до Стратегії морської безпеки ЄС⁷¹ пріоритетом залишається зміцнення європейської морської присутності у вказаному регіоні, проведення спільних операцій за підтримки Європейського центру морського аналізу та операцій із протидії наркотикам (далі – МАОС (N))⁷², який здійснює координацію заходів у рамках співпраці держав-членів ЄС щодо протидії незаконному обігу наркотиків на морі, надає підтримку західноафриканським державам у боротьбі із незаконним обігом наркотиків, сприяє реалізації Глобальної програми боротьби із незаконним обігом наркотиків ЄС (GIFP)⁷³, сприяє формуванню міжнародних та регіональних альянсів для боротьби із глобальними загрозами незаконного обігу наркотиків та їх міжконтинентального переміщення, зокрема із США, Мексикою, Індією. МАОС (N) – це ініціатива 8 держав-членів ЄС (Бельгії,

⁶⁸ The EU-SOCTA report. Europol (2025). URL: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/EU-SOCTA-2025.pdf>

⁶⁹ EU Serious and Organized Crime Threat Assessment. 2025. URL: <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/socta-reportUSOCTA>

⁷⁰ Europol Programming Document 2026 – 2028. URL: https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Europol_Programming_Document_2026-2028.PDF

⁷¹ The update of the EU Maritime Security Strategy and its Action Plan. 10.03.2023. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52023JC0008>

⁷² The Maritime Analysis and Operations Centre (Narcotics). URL: <https://maoc.eu/>

⁷³ Global Illicit Flows Programme EU (GIFP). URL: <https://www.linkedin.com/company/illicitflows/about>

Франції, Німеччини, Ірландії, Італії, Іспанії, Нідерландів та Португалії) та Великої Британії, яка фінансується Фондом внутрішньої безпеки ЄС і передбачає багатосторонню співпрацю з метою боротьби із незаконним обігом наркотиків на морі, надання допомоги іншим державам-членам ЄС у питаннях здійснення моніторингу, оцінки та реагування на сучасні проблеми, пов'язані з наркотиками⁷⁴.

За таких умов актуальним напрямом у боротьбі з міжнародною наркозлочинністю є налагодження міжнародного співробітництва між поліцейськими структурами африканських країн і Європолем, що передбачає проведення аналітичної розвідки та здійснення спільних кримінальних переслідувань незаконного постачання заборонених наркотиків.

Важливим механізмом міжнародної співпраці у сфері боротьби із незаконним обігом наркотичних засобів стала програма «CRIMJUST» Управління ООН з наркотиків і злочинності, яка спрямована на посилення транснаціональних розслідувань та співпрацю у сфері кримінального правосуддя, покращення стану співробітництва між державами, які територіально розташовані вздовж маршрутів незаконного переміщення наркотиків, зокрема державами Латинської Америки, Західної Африки та Європи⁷⁵. Завдяки «CRIMJUST» побудовано алгоритм комплексної співпраці між західноафриканською мережею центральних органів влади і прокурорів у сфері боротьби з організованою злочинністю⁷⁶, Європолем та Інтерполом з метою консолідації спроможностей та зусиль, спрямованих на удосконалення та результативність сучасної поліцейської діяльності й гарантування міжнародної безпеки. У рамках ініціативи «CRIMJUST» відбувається обмін оперативними даними на міжрегіональному рівні, кримінальне переслідування міжнародних злочинців – членів транснаціональних організованих злочинних мереж, які спеціалізуються на незаконному обігу наркотиків. У 2024 році на базі Євроюсту розпочала свою роботу Європейська судова мережа боротьби з організованою злочинністю (далі – EJOCSN)⁷⁷. Стратегічним напрямом її діяльності визначено сприяння обміну інформацією та налагодження співпраці між правоохоронними та судовими органами, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю, зокрема й транснаціональною. Важливим пріоритетом діяльності EJOCSN є боротьба з незаконним обігом наркотиків, які постачаються через морські порти до ЄС, розслідування злочинів, пов'язаних із наркотиками. Європейський фонд миру (EPF)⁷⁸ доповнює ці зусилля, надаючи інфраструктуру та обладнання для посилення можливостей партнерів у сфері забезпечення морської безпеки. Також слід вказати, що в ЄС здійснюється реалізація Агентством ЄС з питань наркотиків регіонального проєкту технічного співробітництва (EU4Monitoring

⁷⁴ EU4Monitoring Drugs II. URL: https://www.euda.europa.eu/activities/eu4md-ii_en

⁷⁵ Office of Drugs and Crime United Nations. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/gpcd/crimjust/partners.html>

⁷⁶ West African Network of Central Authorities and Prosecutors against Organized Crime (WACAP). URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/gpcd/WACAP/wacap-Overview.html>

⁷⁷ The European Judicial Organized Crime Network (EJOCSN). URL: <https://www.eurojust.europa.eu/judicial-cooperation/practitioner-networks/european-judicial-organised-crime-network>

⁷⁸ The European Peace Facility (EPF). URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/european-peace-facility>

Drugs II)⁷⁹, який розрахований на період 2025–2027 років, його партнерами виступають такі держави: Алжир, Вірменія, Азербайджан, Єгипет, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Молдова, Марокко, Палестина, Туніс та Україна.

Системна боротьба із наркозлочинністю, зокрема й міжнародною, вимагає посилення співпраці та скоординованих зусиль між правоохоронними органами ЄС: використання під егідою Європолу Європейської багатoproфільної платформи запобігання кримінальним загрозам (ЕМРАСТ)⁸⁰, створення оперативних слідчих груп, проведення спільних правоохоронних операцій в морських портах ЄС за участю Європолу, Євроюсту, Європейської прокуратури, об'єднання ресурсів національних органів влади, агентств ЄС та стратегічних партнерів-учасників.

Така спільна правоохоронна діяльність включає: обмін оперативною інформацією; посилення стратегічної та тактичної взаємодії; ліквідацію підпільних нарколабораторій; проведення транскордонних операцій з метою ліквідації каналів постачання до ЄС партій кокаїну, канабісу, синтетичних наркотиків, нових психоактивних речовин; проведення рейдів у морських портах на предмет виявлення великих контрабандних партій наркотиків шляхом перевірки вмісту контейнерів; розслідування фактів корупції у морській галузі, пов'язаних із постачанням наркотиків до ЄС; боротьба із незаконною торгівлею наркотиками на тіньових ринках Даркнету, у відкритій мережі «Інтернет», соціальних мережах із використанням можливостей проведення модерації контенту, застосування технологій штучного інтелекту, агентурно-оперативної роботи.

У рамках платформи «ЕМРАСТ» стратегічні напрями у сфері боротьби із незаконним обігом наркотиків передбачають виявлення та знищення канабісу, кокаїну та героїну, синтетичних наркотиків і нових психотропних речовин (SYN-NPS)⁸¹. Зокрема, Європейська Комісія підтримує «ЕМРАСТ» як ефективну платформу для формування цілісного підходу у питаннях комплексної боротьби із незаконним обігом наркотиків, розвитку європейської мережі митних лабораторій та судових експертиз, надаючи методологічну допомогу митним органам у проведенні розслідувань, сприяє посиленню правоохоронних операцій у морських портах ЄС.

З метою посилення спроможностей правоохоронних органів ЄС на виконання Директиви 2017/2103⁸², якою було внесено зміни до Рамкового рішення Ради 2004/757/JHA, оновлено загальноєвропейський підхід у питаннях боротьби із незаконним обігом наркотиків, зокрема встановлено узгоджений перелік типових кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, у рамках проведення аналізу національного законодавства держав ЄС, щоб уникнути проблем, які виникають у процесі співпраці між

⁷⁹ EU4Monitoring Drugs (EU4MD) II. URL: https://www.euda.europa.eu/activities/eu4md-ii_en

⁸⁰ EU Policy Cycle – EMPACT. URL: <https://www.europol.europa.eu/how-we-work/empact>

⁸¹ Questions and Answers on the Communication on the EU Roadmap to fight Drug Trafficking and Organized Crime. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ga/qanda_23_4983

⁸² Directive EU 2017/2103 amending Council Framework Decision 2004/757/JHA in order to include new psychoactive substances in the definition of 'drug' and repealing Council Decision 2005/387/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/2103/oj/eng>

правоохоронними органами держав-членів ЄС у зв'язку з тим, що певне правопорушення може не належати до кримінально-карного у межах певної національної юрисдикції тієї чи іншої держави-члена ЄС. При цьому правоохоронна діяльність ЄС, серед іншого, сфокусована на боротьбі із поширенням «дизайнерських прекурсорів», що передбачає виявлення та припинення поставок хімічних речовин як сировинної бази для подальшого виробництва наркотиків на території ЄС, покращенні стану громадської безпеки, профілактиці наркозлочинності як важливому пріоритеті політики ЄС у сфері запобігання злочинності. У цьому контексті проблемою залишається той факт, що законодавча база ЄС щодо прекурсорів дотримується трудомісткого підходу у форматі складання списків таких речовин, що значно ускладнює процес відслідковування інновацій, які демонструє транснаціональна організована наркозлочинність.

Стратегічним напрямом політики ЄС у сфері боротьби із незаконним обігом наркотиків залишається інформаційне забезпечення. З метою ліквідації можливостей транснаціональних злочинних мереж та їх бізнес-моделей в ЄС, вимагається налагодження якісного обміну інформацією на ранній стадії та активізація паралельних розслідувань у тих державах-членах, де виявлено кримінальні зв'язки, забезпечення узгодженості слідчих стратегій та пришвидшення транскордонного збору доказів. Саме тому важлива роль відводиться Шенгенській інформаційній системі (далі – ШІС) для організації обміну оперативною інформацією⁸³ між правоохоронними органами, що гарантує, що злочинці не зможуть в'їхати до ЄС і залишатися непоміченими. Оновлена система ШІС включає нові категорії сповіщень, біометричні дані, такі як відбитки долонь, відбитки пальців та записи ДНК, що сприяє швидкій ідентифікації осіб, які подорожують із використанням підроблених документів або під фальшивою ідентичністю, а також збирає цільову інформацію про ідентифікованих членів транснаціональних організованих злочинних мереж та їхній транспорт. Використання ШІС спрямовано на: проведення картографування транснаціональних організованих злочинних мереж, що становлять найбільшу загрозу ЄС; утворення мережі спеціалізованих прокурорів, які здійснюють розслідування діяльності транснаціональних злочинних мереж під егідою Євроюсту, подолання практичних перешкод для проведення транскордонних кримінальних розслідувань; удосконалення співпраці між державами-членами, агентствами та органами ЄС у сфері боротьби із транснаціональною організованою наркозлочинністю. У травні 2026 року Європейська Комісія опублікувала свій щорічний звіт про стан Шенгенської зони, у якому викладено дорожню карту на 2026–2027 роки⁸⁴ та узагальнено оцінку ефективності використання ШІС, включаючи результативність автоматизованої системи ідентифікації та обробки відбитків пальців і використання записів ДНК у правоохоронній діяльності.

⁸³ Schengen Information System (SIS). URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/schengen/schengen-information-system_en

⁸⁴ 2026 State of Schengen Report. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/document/download/0cfbbb5e-0e62-43b6-9b36-ab22bb55a7ce_en?filename=2026%20State%20of%20Schengen%20Report_0.pdf

Важливим пріоритетом правоохоронної діяльності на теренах ЄС визначено *картографування транснаціональних організованих злочинних мереж*, які використовують прогалини в різних юрисдикціях із метою здійснення торгівлі наркотиками та отримання кримінальних надприбутків, що передбачає: ідентифікацію й визначення їх типових ознак; проведення збору інформації про характеристики і особливості їх діяльності. Використання методики картографування має на меті формування уявлення про загальну криміногенну ситуацію та стан наркозлочинності в масштабах ЄС⁸⁵.

Протягом 2025 року Європолем було проаналізовано інформацію про 821 виявлену злочинну мережу, що функціонують на території ЄС (зокрема, у Бельгії, Німеччині, Італії, Нідерландах та Іспанії) завдяки стійким наркопоставкам із країн Латинської Америки (зокрема, Бразилії, Колумбії, Еквадору) і становлять суттєву загрозу для європейського континенту⁸⁶. Актуальним напрямом діяльності Європолу також є формування фінансового профілю тієї чи іншої транснаціональної злочинної мережі, що, своєю чергою, вимагає збирання та аналізу різних джерел інформації, включаючи дані про наявні криптоактиви, які використовуються наркоторгівцями. У зв'язку з цим правоохоронні органи ЄС системно використовують паралельні фінансові розслідування, а деякі держави-члени ЄС (наприклад, Латвія, Словенія та Іспанія) навіть розробили власні методики аналізу підозрілих фінансових транзакцій із цією метою⁸⁷.

Транснаціональні злочинні мережі та їх незаконна діяльність досить часто охоплюють різні юрисдикції, що вимагає комплексної співпраці на міжнародному рівні та передбачає укладання спільних угод у сфері боротьби з організованою наркозлочинністю, при цьому пріоритет надається співробітництву з тими державами та регіонами, через які пролягають основні маршрути постачання наркотиків, що вимагає посилення співпраці із правоохоронними органами держав, які не входять до складу ЄС, у питаннях налагодження координації, здійснення екстрадиції, фінансових розслідувань та повернення активів, здобутих злочинним шляхом за межами ЄС.

У вересні 2023 року міністри внутрішніх справ держав-членів ЄС та Латинської Америки узгодили спільну декларацію щодо питань гарантування міжнародної безпеки і, зокрема, боротьби з транснаціональною наркозлочинністю⁸⁸. У рамках домовленостей передбачається міжнародне правоохоронне співробітництво, яке включає проведення спільних операцій із

⁸⁵Decoding the EU's most threatening criminal networks. 2024. URL: <https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/Europol%20report%20on%20Decoding%20the%20EU-s%20most%20threatening%20criminal%20networks.pdf>

⁸⁶Europol report identifies the most threatening criminal networks in the EU. URL: <https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/europol-report-identifies-most-threatening-criminal-networks-in-eu>

⁸⁷ Parallel Financial Investigations. URL: <https://www.lawofficers.je/publications/guidance-and-directives/prosecution-guidance/parallel-financial-investigations>

⁸⁸ Joint Declaration of the Ministers for home affairs of the Member States of the European Union and the Ministers with responsibility for security matters of the Member States of the Latin American Committee on Internal Security (EU-CLASI Joint Declaration). 15.09.2023. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12838-2023-INIT/en/pdf>

ліквідації наркокартелів за межами ЄС разом із країнами походження та транзиту наркотиків. З метою покращення співпраці правоохоронних органів ЄС та Латинської Америки у сфері викриття транснаціональних злочинних мереж, які спеціалізуються на наркоторгівлі, Європейська Комісія веде переговори стосовно укладання міжнародних угод про обмін персональними даними та оперативною інформацією між Європолом і Болівією, Бразилією, Еквадором, Мексикою і Перу, а також про міжнародну судову співпрацю за участю Євроюсту та Бразилії, Аргентини й Колумбії.

У липні 2023 року ЄС приєднався до Глобальної ініціативи у сфері боротьби із загрозами поширення синтетичних наркотиків, започаткованої США⁸⁹. Скоординовані заходи ЄС на наднаціональному рівні, спрямовані на протидію міжнародному наркотрафіку, залишаються важливим елементом розбудови глобальної співпраці поліцейських, митних служб і судових органів.

Висновки

Боротьба з незаконним виробництвом, торгівлею та розповсюдженням наркотиків і транснаціональною організованою наркозлочинністю залишається важливим складником та пріоритетом безпекової політики ЄС. Прагнучи адаптуватися до нової геополітичної реальності, викликів і загроз, ЄС удосконалює політику у сфері боротьби із незаконним обігом наркотиків, демонструє консолідоване прагнення держав-членів гармонізувати національне законодавство, забезпечуючи при цьому високі стандарти захисту прав наркозалежних та гарантування безпеки євроспільноти загалом. Загальна тенденція, яка спостерігається у деяких державах-членах ЄС, демонструє новий трек – законодавчу декриміналізацію вживання та зберігання рекреаційного канабісу (марихуани) для осіб, які досягли 18-річного віку. Проблема незаконного обігу наркотиків в ЄС залишається як безпековою, так і соціально-медичною.

У рамках посилення спроможностей у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків було засновано Європейський портовий альянс з метою організації фізичного захисту великих морських портів від контрабанди наркотиків; трансформовано Європейський центр моніторингу наркотиків та наркоманії у повноцінне Агентство ЄС з питань наркотиків, яке запровадило жорсткий контроль за обігом хімічних прекурсорів, адміністрування бази даних відомих психоактивних речовин у контексті глибинного дослідження наркотиків; розпочато розбудову міжнародної правоохоронної співпраці за участю Європолу та поліцейських із держав Латинської Америки і Західної Африки, де проходять основні маршрути на шляху контрабанди наркотиків до ЄС.

Останнім часом було схвалено низку стратегічних документів, зокрема: Дорожню карту щодо боротьби із торгівлею наркотиками та організованою злочинністю, Стратегію ЄС щодо наркотиків та План дій на її виконання.

Важливим напрямом залишається розбудова державно-приватного партнерства у сфері боротьби з транснаціональною організованою

⁸⁹ Global Coalition to address synthetic drug threats. 07.07.2023. URL: <https://www.globalcoalition.us/timeline>

наркозлочинністю. Зокрема, проголошено, що держави-члени ЄС мають розробити та забезпечити виконання превентивних заходів на базі загальноєвропейської платформи з метою запобігання втягування молоді в торгівлю та споживання наркотиків. Також одним із стратегічних напрямів визначено необхідність створення платформи, яка має об'єднати та скоординувати діяльність представників поштової сфери, національних регуляторних органів, митних і правоохоронних органів ЄС із метою побудови конструктивного діалогу між усіма зацікавленими суб'єктами, покращення розуміння операційних проблем та зміцнення співпраці між державним і приватним секторами у вказаному сегменті. Спільним концептуальним завданням усіх держав-членів ЄС є адаптація національного законодавства у сфері антинаркотичної політики, боротьба з незаконним обігом наркотиків та транснаціональною організованою наркозлочинністю відповідно до європейських стандартів, боротьба з корупцією у морській галузі, протидія системному підкупу службовців середньої ланки, митників, порткових операторів та правоохоронців, що робить корупцію не тимчасовим інструментом, а постійним структурним елементом наркобізнесу.

Верховна Рада України, як і Європарламент, навіть попри правовий режим воєнного стану активно розвиває та удосконалює стратегічні засади державної політики у сфері боротьби з незаконним обігом наркотиків, вживає заходів із метою системної протидії організований наркозлочинності, що є важливим складником національної безпеки. З огляду на задекларовану європейську та євроатлантичну інтеграцію, ключовим результатом цієї роботи є законодавче забезпечення адаптації до європейських вимог і стандартів у цій сфері. Україна системно адаптує свою національну політику до Стратегії ЄС щодо наркотиків, оскільки це є ключовою вимогою в межах переговорного розділу 24 «Юстиція, свобода та безпека» для вступу до Євросоюзу. Головним інструментом цієї адаптації стало ухвалення урядом України в серпні 2025 року Стратегії наркополітики на період до 2030 року і відповідного операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках⁹⁰. Головна мета цього стратегічного документа – зменшення шкоди за результатами вживання психоактивних речовин, прекурсорів, захист прав людини та забезпечення доступу пацієнтів до контрольованих ліків, зміщення фокусу від концепції жорсткого покарання на доступне лікування та профілактику й реабілітацію наркоманії. Такий крок запровадив в Україні збалансований підхід, який декларує ЄС, що значно наблизило її нормативну базу до стандартів ЄС у сфері: профілактики наркоманії серед населення, розширення доступу пацієнтів до лікування залежностей та медичної реабілітації, соціальної реінтеграції пацієнтів та боротьби з дискримінацією людей із ментальними розладами через вживання психоактивних речовин. Проте, на жаль, національну стратегію політики щодо наркотиків на період до 2030 року було схвалено без будь-яких попередніх консультацій із ЄС.

⁹⁰ Про схвалення Стратегії наркополітики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2025 року № 920. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/920-2025-%D1%80#Text>

Державна політика щодо обігу в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів не враховує необхідність забезпечення послуг із профілактики, зменшення шкоди та лікування, призводить до надмірної зарегульованості доступу до наркотичних лікарських засобів, зокрема тих, що використовуються під час лікування залежності або больового синдрому, посттравматичного стресового розладу та інших захворювань, стигматизації та маргіналізації осіб, які мають розлади, пов'язані з їх постійним вживанням.

Дорожня карта з питань верховенства права⁹¹ (далі – Дорожня карта) передбачає комплекс реформ у межах переговорного процесу щодо членства України в ЄС, визначає стратегічні результати і необхідні заходи для їх досягнення, зокрема й законодавчого характеру. Заходи у сфері боротьби з організованою злочинністю викладені у підрозділі 4.3 розділу IV Дорожньої карти (юстиція, свобода і безпека). У цьому контексті важливим напрямом залишається співпраця правоохоронних органів та налагодження обміну інформацією, що передбачає удосконалення міжнародного правоохоронного співробітництва з державами-членами ЄС і уповноваженими інституціями відповідно до наявних у цій сфері стандартів та актів права ЄС, забезпечення участі правоохоронних органів України в реалізації заходів, передбачених планами оперативних заходів платформи (ЕМРАСТ); впровадження в діяльність компетентних органів України положень Рішення Ради 2008/615/JHA від 23 червня 2008 року, зокрема шляхом ухвалення нормативно-правових актів щодо внесення змін до законодавства України про функціонування контактного пункту з обміну інформацією у межах співробітництва органів правопорядку з питань забезпечення публічного порядку під час великих транскордонних подій та координації спільних операцій.

Заходи, спрямовані на побудову співпраці у сфері контролю за наркотиками, містяться у підрозділі 4.5 розділу IV Дорожньої карти (юстиція, свобода і безпека). Зокрема, протягом 2026 року передбачається розробка законодавства щодо уточнення пріоритетних засад державної наркополітики, приведення її у відповідність до сучасних потреб, асquis і стандартів ЄС. Планом законопроектної роботи Верховної Ради України на 2026 рік⁹² (пункт 44) передбачається, що Міністерство охорони здоров'я України у жовтні 2026 року має розробити законопроект «Про внесення змін до деяких законів України стосовно визначення та регулювання порядку обігу нових психоактивних речовин». У Звіті щодо прогресу України в межах Пакета розширення Європейського Союзу 2025 року⁹³ підсумовано, що правову базу щодо співпраці у сфері наркотиків необхідно вдосконалити та привести у відповідність до

⁹¹Дорожня карта з питань верховенства права. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf

⁹² План законопроектної роботи Верховної Ради України на 2026 рік, затверджений постановою Верховної Ради України від 10 лютого 2026 року № 4774-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4774-20#Text>

⁹³COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT Ukraine 2025 Report Accompanying the document COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS 2025 Communication on EU enlargement policy. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52025SC0759>

законодавства ЄС. Зокрема, задекларовано, що Україна успішно співпрацює з Агентством ЄС з питань наркотиків шляхом регулярного обміну інформацією, участі українських експертів у заходах агентства, ініціатив із розбудови потенціалу та поступової інтеграції України до системи раннього попередження ЄС, досягнуто прогресу у звітності щодо даних, пов'язаних із наркотиками та якості наданих даних. Визначено, що нагальною проблемою залишається широка доступність в Україні особливо синтетичних наркотиків для широкого загалу і, зокрема, на передовій, при цьому незаконне виробництво синтетичних наркотиків неконтрольовано продовжується. Також рекомендовано посилити співпрацю між правоохоронними та судовими органами, активізувати міжнародну співпрацю в цій галузі, зокрема в рамках проєкту (ЕМРАСТ).

Узагальнені дані щодо необхідних змін у чинному законодавстві, спрямованих на удосконалення співпраці у сфері наркотиків, діяльності правоохоронних органів щодо боротьби з міжнародною наркозлочинністю і, зокрема, здійснення координації спільних операцій наведено в Табл. 3.

Таблиця 3

№ з/п	Очікувані результати	Зміст необхідних змін до чинного законодавства	Стан реалізації
1.	Законодавче визначення та регулювання порядку обігу нових психоактивних речовин (п. 44 Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2026 рік)	- внесення змін до деяких законів України стосовно визначення та регулювання порядку обігу нових психоактивних речовин з метою імплементації Рекомендації Ради 2003/488 від 18.06.2003 року	Проект Закону про внесення змін до деяких законів України стосовно визначення та регулювання порядку обігу нових психоактивних речовин (IV квартал 2026 року)
2.	Розроблення та прийняття закону з метою впровадження в діяльність компетентних органів України положень Рішення Ради 2008/615/JHA від 23 червня 2008 року	- внесення змін до законодавства України про функціонування контактного пункту щодо обміну інформацією у межах співробітництва органів правопорядку з питань забезпечення публічного порядку під час великих транскордонних подій та координації спільних операцій	Законопроект відсутній

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей*

документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.